

Božena Němcová

(1820–1862)

cseh író nő magyarországi és szlovákiai nyomában

Túravezető tájékoztató füzet

Bohemia Baráti Kör
2017

A túratájékoztató füzet a Cseh Köztársaság Külügyminisztériuma
és a Bohemia Barátai Kör támogatásával készült.

Összeállította: Molnár Éva, Szabó Gábor

Szerkesztette: Molnár Éva

Kiadta: Bohemia Barátai Kör, 2017

a Bohemia című folyóirat 2016/2017. évi számának mellékleteként.

Ezen igazolófüzet

NÉV

CÍM

---

tulajdona, aki

-án

benevezett a Bohemia Baráti Kör

Božena Němcová

(1820–1862)

cseh író nő magyarországi és szlovákiai nyomában
elnevezésű túramozgalmába.

A túramozgalom teljesítését elkezdte:

_____ év _____ hó _____ nap

A túramozgalom teljesítését befejezte:

_____ év _____ hó _____ nap

A fent nevezett jelentkező a Božena Němcová túramozgalom követelményeit/állomásait teljesítette, s emlékközlévlében részesült.

Budapest, _____

_____ alíírás a Bohemia BK részéről

Bevezető

A túramozgalom célja: Emlékhelyek felkeresése, melyek Božena Němcová (1820–1862) írónőnek, a cseh széppróza megteremtőjének a történelmi Magyarországon töltött éveit (1851–1853, 1855) jellemzik.

A túramozgalom szervezője: a Bohemia Baráti Kör.

Díjazás: Az előírt feltételek teljesítése után az igazolófüzetet a Bohemia Baráti Kör elnökségéhez kell eljuttatni, mely azt ellenőrzi és a teljesítést oklevéllel igazolja, a teljesítőkről nyilvántartást vezet. (szg)

Jó utat és tartalmas felfedező ismerkedést!

Bohemia Baráti Kör / Práteleký kruh Bohemia

1027 Budapest, Bem rkp. 49.

www.bohemiabk.hu

Adószám: 18049866-1-41

Számlaszám: K&H, 10400205-02001478

A teljesítés feltételei

Résztvevők: A túramozgalom nyílt, abba hatéves kortól bárki bekapcsolódhat, aki a Bohemia Baráti Körhöz tagja vagy csatlakozik hozzá. A részvétel a túramozgalomban ingyenes.

A túramozgalom teljesítése: az emléktúrát az a résztvevő teljesíti, aki öt éven belül legalább hét hely felkeresését igazolja és ezen időszak alatt érvényes a Bohemia Baráti Kör-i tagsága, azaz az évi tagdíját befizette. A teljesítés szervezett túra (Bohemia Baráti Kör: Božena Němcová-émlék-helyek) alkalmával is teljesíthető.

A tematikus túramozgalom állomásai, az igazolás módja

A túramozgalom érintendő pontjai az alábbi Božena Němcová-émlékhelyek:

Magyarországon: Bükkszentlászló, Diósgyőr, Edelény,
Harsány–Kisgyőr, Miskolc

Szlovákiában: Bacúch (Vačok), Nitra (Nyitra), Sliač (Szliács),
Slovenské Ďarmoty (Tótyarmat)

A teljesítés igazolása

A füzet megfelelő mezőjébe a kapcsolódó helyre utaló bélyegzéssel (vendéglő, bolt, helyi intézmény stb.), múzeumi jeggyel vagy szelfi kép készítésével és beragasztásával – melyen a résztvevő és az emlékhely felismerhető –, valamint keltezéssel (dátum beírásával) történik. *(szg)*

Božena Němcová élete

Božena Němcová, a cseh irodalom egyik büszkesége *Barbora Panklová* néven született 1820-ban, Bécsben. A csehországi Ratibořicében töltött gyerekkora, s benne az egyszerű falusi nagyanyó, *Magdaléna Novotná* derűje egész életére, gondolkodására meghatározó hatással volt. 1837-ben, 17 éves korában férjhez adták egy jóval idősebb pénzügyörhöz, mely házasságból négy gyermek született.

Němcová eleinte németül írogatott, de a cseh irodalom is vonzotta, főleg a nemzeti érzést, öntudatot közvetítő művek. 1842-ben Prágába került a család, ahol megismerkedett a nemzetébresztőkkel, írókkal, költőkkel, orvosokkal, akik lelkesen fogadták társaságukba a bájos, természetes tehetségű fiatalasszonyt, és támogatták versei, meséi, elbeszélései, útleírásai megjelenését. A felesége irodalmi érdeklődését nem különösebben méltányoló férjet hazafias érzelmei miatt gyakran helyezték át az országban. Három év múlva Prágából is menniük kellett. A korábban hallott népmeséket feldolgozta és újraalkotva, majd ezeket 1845–47-ben összegyűjtve *Népi mesék és mondák* címmel, *Božena Němcová* néven jelentette meg őket. Irodalmi sikere meggyőzte, hogy jó úton halad, amikor a népmese-kincset irodalmi alkotássá emeli.

Němcová az 1850-es évek első felében többször járt Magyarországon, ahol az odahelyezett férjét látogatta meg, és itteni utazásait több leírásban megörökítette. Fő műve azonban az 1855-ben kiadott *Nagyanyó (Babička)*, mely azóta a cseh- és a világirodalom egyik alapműve, nemzedékek olvasmánya lett. 1862-ben, Prágában hunyt el nélkülözések közepette, súlyos betegen.

A kisemberek hétköznapi hősiességének megörökítésével, elbeszélő művészetével hagyományt teremtett, amit olyan világhírű írók folytattak, mint például *Jan Neruda*, *Karel Čapek*, vagy éppen *Bohumil Hrabal*. (mé)

Božena Němcová magyarországi utazásai

Božena Němcová Prágából többször meglátogatta az 1850-ben Miskolcra, majd Balassagyarmatra helyezett férjét.* Itteni utazásait és az akkori körülményeket a következő írásokban foglalta össze: *Magyarországi úti emlékek* (Vzpomínky z cesty po Uhřích, 1854), *Egy magyar város: Gyarmat* (Uherské město [Ďarmoty], 1858), *Magyarországról* (Z Uher), amely 1863-ban, halála után jelent meg. Néprajzi gyűjtésének anyagából állította össze a *Szlovák mesék és mondák* című kötetet is (1857–58), illetve 1859-ben kiadott *Képek a szlovákok életéből, Zólyom vidéke és erdői, Szlovák régiségek* című beszámolóját.

Utazásai közben szociológiailag és néprajzilag tanulmányozza környezetét, leírásainak ereje az éles megfigyelés, a közvetlen kapcsolat az emberekkel és saját életének sok keserű tapasztalata. Nyelve a népé, az élő szókincset az egyszerű emberek szájáról lesi el. Sorai minduntalan elárulják felfogását. (*Lásd még: Božena Němcová miskolci levelei, 1851, Múzeumi Füzetek 15. Herman Ottó Múzeum Miskolc, 1963, 8. p.*)

* Josef Němec – Bach-huszár magyar gúnynévvel illetett – cseh hivatalnokként teljesített itt szolgálatot, de 1854 nyarán azért bocsátották el Balassagyarmatról, mert Kossuth-képet és 1848-as röpiratokat találtak nála. (*Lásd még: <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=9136>, mti-Panoráma, mé*)

MISKOLC

Emléktábla a Búza téri Vásáracsarnok és Piactér főbejáratánál

Božena Němcová feljegyzései az egykori piaci forgatagról

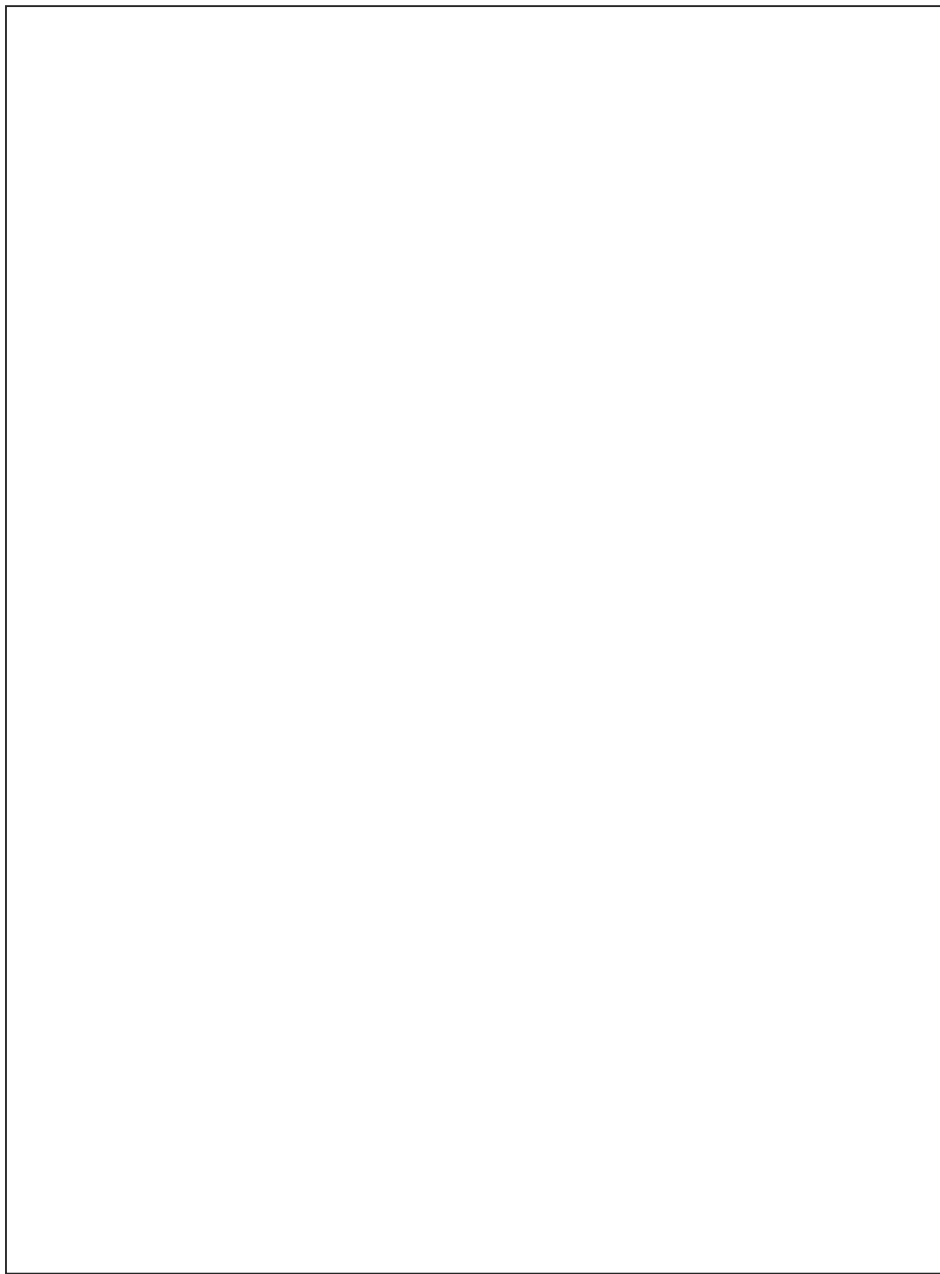
„1851. április 29–30. – ...Minden szerdán van vásár és a miskolci vásárok nagyon népesek, különösen a szemestermény kelendő. [...] Nemcsak élelmiszert lehet itt kapni. Vannak itt sátrak ruhaneművel, rőfösáruval, agyag-, fa- és vasedénnyel, kalapok, csizmák, röviden szólva: mindaz kapható a hetivásáron, amit nálunk rendszerint csak az éves vásárokon raknak ki az iparosok.

A főutcában asszonyok aprólékot, fazékban tejet, túró, kenyeret, puttonyszámra lisztet, darát, kölest és kukoricakását, paprikát árulnak, s mindent fabödönökben tartják. Sátrak alatt árulják a szalonnát, zsírt, (disznóhajat), fekete és szép debreceni szappant. A zöldséget a kosarakba („kosiar”) rakják ki. teknőben árulják a [...] Sajóból fogott halakat, sok egyszerű ember veszi körül a sulyomárus sátraikat (vízi dió, Trapa natans). Jóízűen fogyasztják. A vízi dió többnyire a Sajó és a Tisza mocsaras helyein nő és a szegény embernek éppen olyan tápláléka, mint a burgonya. Főzik, de sokáig fő meg, mert kemény a héja, s ha megfőtt apróra szelelik. [...] Sózva fogyasztják. Forró hamuban is meg lehet sütni Jóízű, mint a krumpli, bár kissé édeskés. De azt mondják, hogy ha sokat eszik belőle valaki, hamar hideglelést kap. [...]

A sátrak között pedig állandóan hullámzik a falusi és városi nép, a cigányok, a ló-, ökor- és számárfogatok áradata [...] S hányféle viseletben gyönyörködhet az ember! [...]

A vásártéren áthaladva latin, szlovák, szerb, francia, német, magyar, zsidó beszédet és cigány beszéd hallható, a vendéglőkben és a kocsmákban víg zeneszó hallatszik, a fiatalság a közkedvelt csárdást járja.”

(Forrás: Božena Němcová miskolci levelei, 1851. Ford. Domin Károly. Hermann Ottó Múzeum, Miskolc, 2014. 40–44. p. – Vzpomínky z cesty po Uhřích, Praha, 1955. 31–35. p. alapján)

A szelfi kép, az igazolás és a dátum helye

BÜKKSZENTLÁSZLÓ

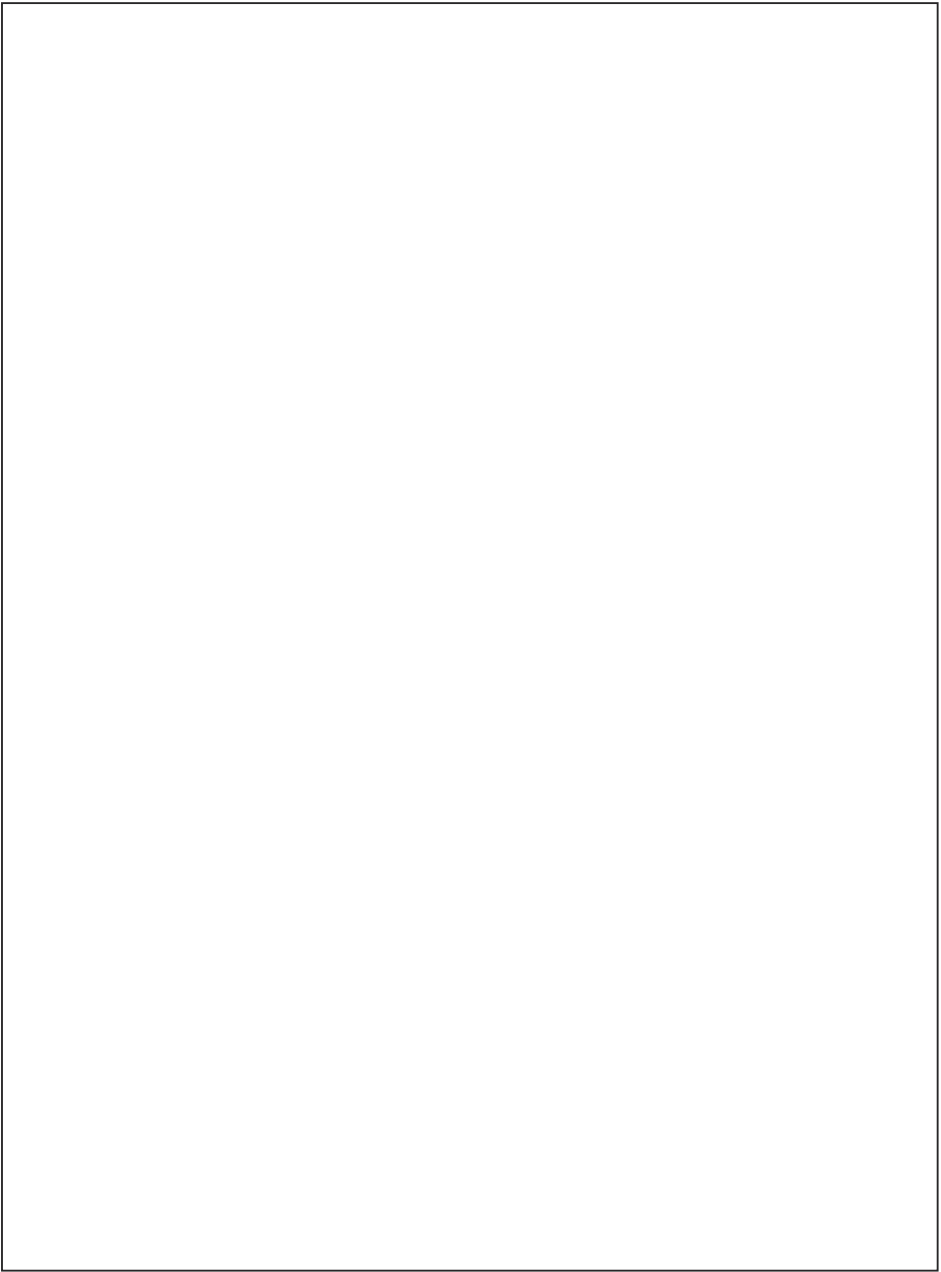
Emlékoszlop a temető bejáratánál

Božena Němcová az akkori Stará Huta (ma Bükkszentlászló)
településről:

„A Miskolc, Borsod megye székhelye fölötti magaslatra, az Avasra fölérve Bükkhegyalja szép magaslatainak csoportozatát látni, [...] amely Tapolcától (Teplice) Diósgyőrig (Diošďer) húzódik Miskolc és Apátfalva között Harsány felé [...] E hegységben sok antik emlék található, nevezetesen Stará Huta környékén. Nagyon meglepődtem, amikor 1850-ben arra jártam és Stará Hután, a magyarok közepén, szlovákokat találtam, akik a Bükkben rejtőzve élve hűek maradtak nyelvükhöz és régi szokásaikhoz.” [...] A „Sírok alatt” (Pod hroby) nevezett területen találtak (rég) pénzeket is. „Egy apró rézpénz egyik oldalán felvetett fejű anyafarkast látni, és említi alatt két meztelen gyermeket (Romulust és Remust). Fölöttük két csillag. [...] Más pénz Domitiánus császár idejéből való. Rézből és tolár nagyságú... [...] a másik oldalán fejlet látni [...] és körülötte a következőket olvasni: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIII. CEN. P.ER: P.I. [...]”

„A kohászat ősidőktől működött, annak ellenére, hogy a térségben vélhetően nincs vasérclelőhely. De mégis valahol sor került annak kitermelésére, ahogyan ezt a Stará Huta (Óhuta) megnevezés jelzi, Ezt támasztja alá, hogy Diósgyőr térségében ma is bányászkodásról lehet beszélni. Az is lehetséges, hogy a jelenlegi lakosok az itt maradt husziták utódai. [...] A feltárt ókori leletek annak bizonyítékai, hogy itt valamikor erős és éles elméjű nemzet uralkodott... [...] Nem szívesen búcsúzom a Stará Huta lakosaitól és a számomra nagyon érdekes Nagysánc környezetétől.”

(Forrás: Slovenské starožitnosti (Szlovák régiségek), Knihovna klasiků, 1955, 288, 290. p. Ford. Molnár Éva, Offertáler-Havasi Béla. Lásd még részletét: Bohemia folyóirat, 2015/2016. 1–4. szám, 12. p.)

A szelfi kép, az igazolás és a dátum helye

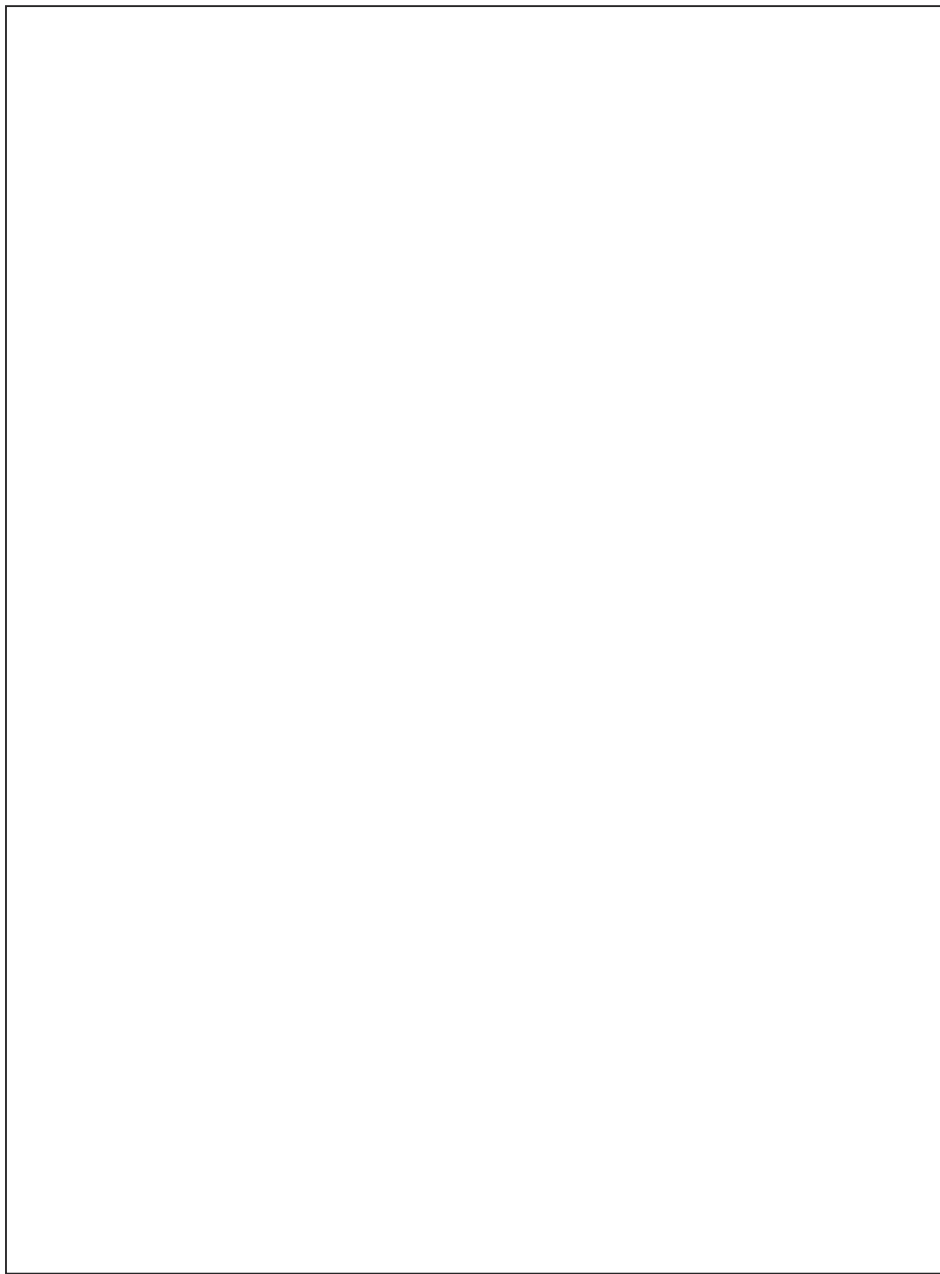
DIÓSGYŐR

A vár

Božena Němcová feljegyzései Miskolc környékéről:

„Május elsején séta Diósgyőrben. Ez a környék legszebb tája. Jobbra a magaslatokon szőlőkertek, balra világos tölgyerdők. [...] Közvetlenül Diósgyőr falunál, amely egy szűk völgy bejáratánál fekszik, állnak az egykori magyar királyok tartózkodási helyének: a királyi várnak a romjai egy kisebb magaslaton. A vár négyszög alakú, mindegyik szögletén egy-egy kerek toronnyal, ami természetesen már csak alig felismerhető. A vár alatt, a hegy tövében van a fürdő, amelyből itt-ott sziklakövek állnak ki. [...] A vize csaknem ugyanaz, mint a tapolcainak, csakhogy valamivel kevésbé meleg. Az egyik forrásnak, amely a többitől távolabb fakad, és szintén langyos az az érdekessége, hogy eltűnik, de csak Szent György napja előtt és után tör fel ismét. A nép a termésről jósol ebből. Ha Szent György napja előtt bújik elő, bő termés lesz, ha utána: szűk esztendőre van kilátás.”

(Forrás: Božena Němcová miskolci levelei, 1851. Ford. Domin Károly. Hermann Ottó Múzeum, Miskolc, 2014. 24. p. – Vzpomínky z cesty po Uhřích, Praha, 1955. 28. p. alapján)

A szelfi kép, az igazolás és a dátum helye

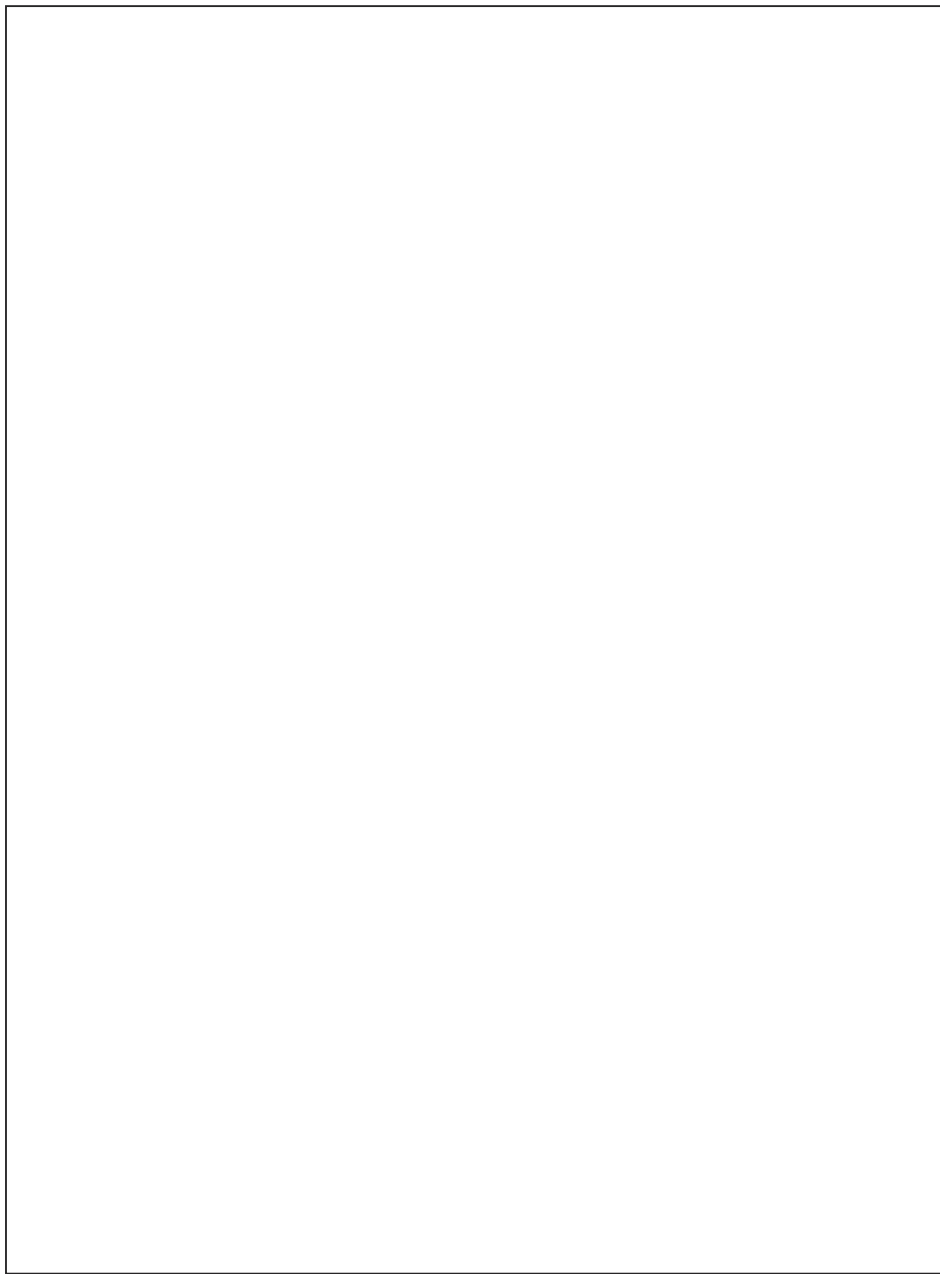
HARSÁNY

Emlékszikla Harsány és Kisgyőr határán

Božena Němcová a harsányi vendégfogadóban...

„Délben Harsány községbe érkeztünk. Itt egy kis pihenőt tartottunk a vendégfogadóban. Az uraknak fenntartott szoba még tűrhető volt, de a falusi vendégek szemközti szobájában még padló sem volt. Két hosszú asztal, a fal hosszában lócák, csak úgy durván összeróva, alig gyalulva. Az ital korszóban áll az asztalon. Megkérdeztem a fogadóst, hogy miért nincs jobb berendezés? Azt felelte: mert a vendégek összetörnék. Ha berúgnak, civakodnak, ebből verekedés támad, felkapják, ami a kezük ügyébe akad, s ha itt rendes székek volnának, összetörnék egymás fején, de az ilyen megvasalt lócával mégsem bírnak [...] Egyébként otthon sincs jobb bútoruk. [...] Rosszabb a helyzet az úri vendégekkel. Mikor megérkeztek, főzni parancsoltak, ami legjobbat csak lehet kapni, amikor jóllaktak és sokat ittak, a tányérokat kezdték törni, zúzni, kiabáltak és mindenféle huszáros ötletet eszeltek ki, hogy miként kell a helyiségben az ablakokba vagy az ajtóba lőni. Amíg nem jött a fogadás a pénzért, barátságosan szóba is elegyedtek vele, de amikor elmenőben a tartozásért mert szólani, attól kellett tartania, hogy megverik és a saját házából is kidobják. Néha megkapta a pénzét, máskor pedig sohase látta. [...] úgy gondolom, hogy egyik vendéglős sem károsodott. Ha valamelyik vendége adós maradt, felírta a másik rovására. A magyar vendéglősök közismerten nagy nyúzók hírében állnak, és Prágában, vagy Bécsben csak harmadrészét fizetné az összegnek a vendég a jól elkészített ebédért, mint az itt feltálatlalt kotyvalékért [...] Rendszerint németek, csehek vagy morvák a fogadósok, akik mint boltosok, vagy mindenesekek minden nagyobb helyen megtakarítanak néhány százast, uruktól olcsón bérbeszedik a vendéglőt, s kevés vállalkozó szellemmel és ügyességgel hamar meggazdagszanak.”

(Forrás: Božena Němcová miskolci levelei, 1851. Ford. Domin Károly. Hermann Ottó Múzeum, Miskolc, 2014. 45–46. p. – Vzpomínky z cesty po Uhřích, Praha, 1955. 39–40. p. alapján)

A szelfi kép, az igazolás és a dátum helye

EDELÉNY

Emlékfa(csemete) a L’Huillier–Coburg-kastély parkjában, Kastélysziget

Božena Němcová edelényi útjáról:

„Május 4-ikén Edelénybe mentünk. [...] Edelénytől nem messzire az egyik legelőn apró dombocskákat figyeltem meg. Kérdésekre megtudtam, hogy az ott a vándorcigányok tanyája. Földbevált üregek ezek, – hátul szalmával almozott fekvőhelyek vannak: elől a „tűzhely”, fölötte az említett dombocská szolgál kéménynek. Két fazék, vagy kis üst az ételnek: ez minden, amijük van. – Vesszőbből font, vagy fából eszkábált ajtó vezet ennek a különös népnek a lakásába, akik inkább rongyokban járnak és nyomorúságosan tengődnek, mintsem hogy munkával gyötörjék magukat és szabad életmódjukról lemondjanak. [...] Magyar földön jól megél a cigány, ha nem elégszik meg azzal, amit kap, akkor lop s ebben a mesterségben nincs nála ügyesebb. Ha szeretne dolgozni, leleményes munkás lenne.”

„Edelény a Koburg-Koháry herceghez tartozik. Szép az uradalom. A herceg Edelényben cukorgyárat építtetett. Nagy épület, célszerűen berendezve. Cseh- és morvaországi hivatalnokokat hívott ide a herceg, a munkások szintén csehek. – Előbb azonban mútat kellett építtetnie a hegyre, hogy olcsó szénfuvarhoz jusson. A gyár mellett szép kastély, mellette park, a falu azonban rendezetlen, mint mindenütt, a közepén hatalmas sártengerrel. – K-r igazgató úr nagy örömmel fogadta földijét és kedves családja körében úgy elrepült a nap, mintha csak egy óra lett volna.”

„Este elbúcsúztunk a kedves házigazdától és földijeinktől. János szokatlanul beszédes volt. Misó és Panni lovak hosszú leckét kaptak az úri magatartásról és járásról, sőt Jánosunk időnként egy-egy megjegyzéssel hozzánk is fordult. A bitófához érve például így kezdett beszélni: „Eh! Ilyen a világ sora, itt akasztják az embereket, és...” – nem fejezte be [...]”

(Forrás: Božena Němcová miskolci levelei, 1851. Ford. Domin Károly. Hermann Ottó Múzeum, Miskolc, 2014. 40. p. – Vzpomínky z cesty po Uhřích, Praha, 1955. 30. p. alapján)

A szelfi kép, az igazolás és a dátum helye

SZLOVÁKIA

Božena Němcová-emlékhelyek

BACÚCH (VACOK)

Božena Němcová-forrás / prameň Boženy Němcovej

<http://nasenovinky.sk/article/8475/v-bacusskom-prameni-sa-kupala-bozena-nemcova>

<http://www.sazp.sk/slovak/struktura/ceev/DPZ/pramene/br/bb-1.html>

<http://nasabystrica.sme.sk/c/5281916/z-pramena-pila-aj-bozena-nemcova.html>

<http://www.bacuch.sk/tajch-a-kysla.html>

NITRA (NYITRA)

Emléktábla / Pamätná tabuľa

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nitra_-_Bo%C5%BEena_N%C4%9Bmcov%C3%A1_-_pam._tabu%C4%BEa.jpg

SLIAČ (SZLIÁCS) gyógyfürdő

Emléktábla a Detva (eredetileg Pest) gyógyszállón /
Pamätná tabuľa Boženy Němcovej v kúpeľoch Sliač. liečebný dom
Detva (pôvodná Pešť)

https://sk.wikipedia.org/wiki/K%C3%BApele_Slia%C4%8D

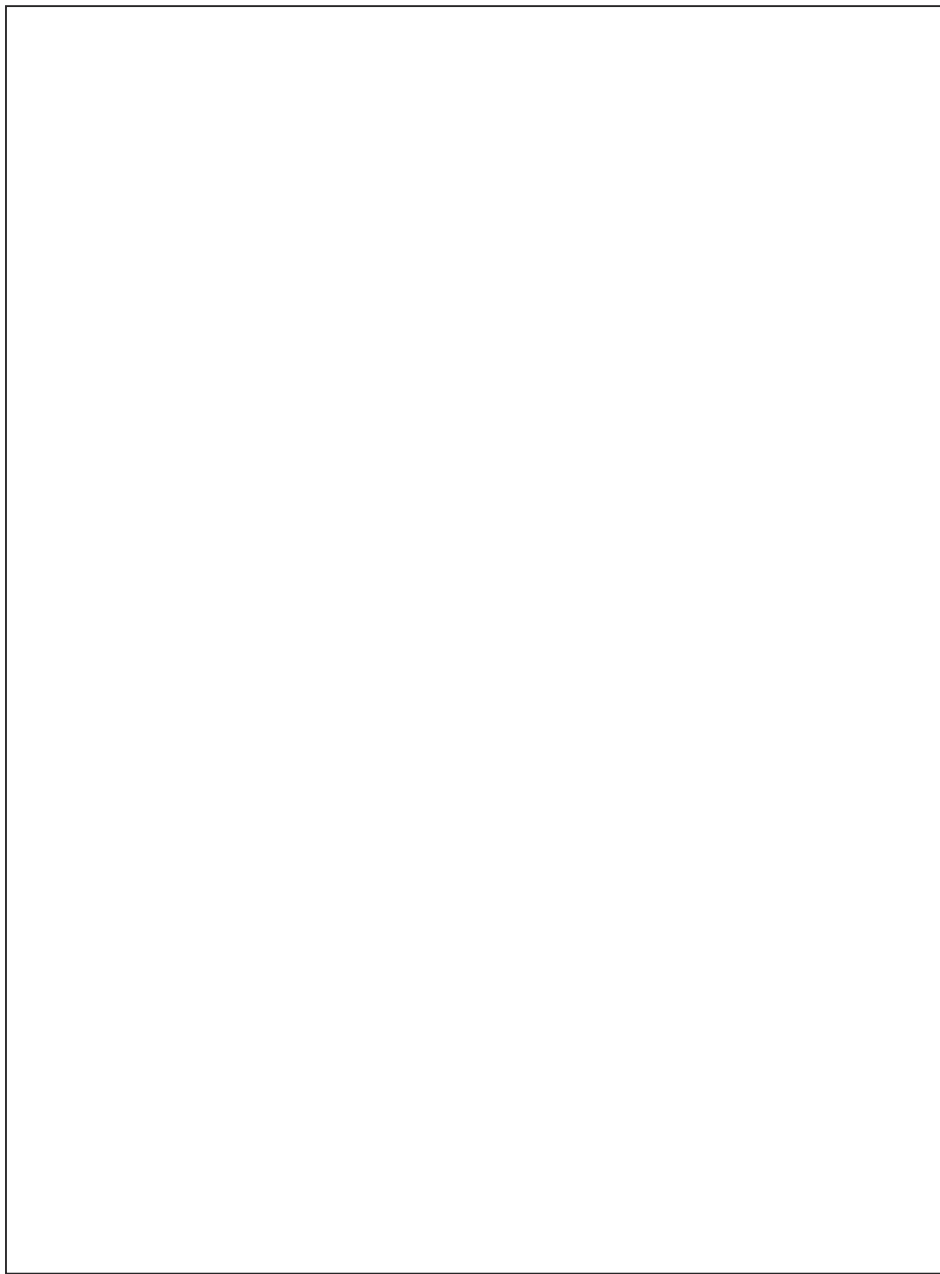
https://www.geocaching.com/geocache/GC3BZNT_kupele-sliac-iii-navstevnici?guid=26328864-7686-4195-ab95-2b5820dd7827

<http://www.turistika.cz/cestopisy/za-zdravym-srdcom-do-kupelov-sliac>

SLOVENSKÉ ĎARMOTY (TÓTGYARMAT)

Emléktábla a kultúrház falán /
Pamätná tabuľa na kultúrnom dome

<https://okresvk.wordpress.com/2014/05/28/slovenske-darmoty/>
[Turista térkép: http://mapy.hiking.sk/](http://mapy.hiking.sk/)

A szelfi kép, az igazolás és a dátum helye

Božena Němcová-emléktúra

2017. október 20–23.

busszal Észak-Magyarországon és Szlovákiában

Szabó Gábor barátunk szervezésében és vezetésével.

Program: Němcová-emlékhelyek, források, kastélyok, várak – az év elején kiadott túrafüzet csoportos zárótúrája, illetve teljesítése. *Jelentkezés:* 2017-ben 3000/2000 HUF tagdíj. *Részletek* (szállás, költségek, program stb.): év közben külön értesítésben!

Az útvonal: Budapest–Balassagyarmat–Selmecbánya–Nyitra–Szliács–Vacok–Miskolc és környéke–Edelény–Budapest lesz, kitérőkkel, Božena Němcová útleírása (Z Ďarmot do Sliache a zpět / Gyarmattól Szliácsig és vissza) alapján néhány hellyel bővítve (Szebellébi védett pincék, Bacsófalva, Borfő-i barlanglakások).

Szállás: 2 éj Bacsófalván, 1 éj Miskolcon. Idegenvezetés Selmecbányán és Nyitrán.

Ebben a programban a túrafüzet következő emlékhelyei teljesíthetők:

Magyarországon: Miskolc, Bükkszentlászló, Diósgyőr, Harsány–Kisgyőr, Edelény

Szlovákiában: Bacúch (Vacok), Nitra (Nyitra), Sliáč (Szliács), Slovenské Ďarmoty (Tótyarmat)

***